

UDK 372.8

Surayyo ABDULLAYEVA,
Urganch davlat universiteti o'qituvchisi
E-mail: phdsurayyo@gmail.com

PhD, dotsent M.Boltayeva taqrizi asosida.

AN EXPERIMENTAL ANALYSIS OF THE FORMATION OF HEALTHY RELIGIOUS FAITH IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Annotation

This article examines the priority importance of forming a healthy religious belief in elementary school students and the statistical analysis of the results of the experiment focused on this topic. In this, the main attention was paid to the students' mathematical and statistical analysis of the competences formed in the students, using the methods based on the religious approach formed on the basis of the original Islamic spiritual and cultural roots.

Key words: Spiritual purification, healthy faith, experience-testing, criteria, efficiency.

ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ФОРМИРОВАНИЯ ЗДОРОВЫХ РЕЛИГИОЗНЫХ УБЕЖДЕНИЙ У УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Аннотация

В данной статье рассматривается приоритетное значение формирования здоровой религиозной веры у учащихся начальных классов и статистический анализ результатов эксперимента, посвященного данной теме. При этом основное внимание уделяется математическому и статистическому анализу сформированных у студентов компетенций с использованием методов, основанных на религиозном подходе, сформированном на основе исконных исламских духовных и культурных корней.

Ключевые слова: Духовное очищение, здоровая вера, эксперимент, критерии, эффективность.

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA SOG'LOM DINIY E'TIQODNI SHAKLLANTIRISHNING TAJRIBA-SINOV TAHLILI

Annotatsiya

Ushbu maqola boshlang'ich sinf o'quvchilarida sog'lom diniy e'tiqodni shakllantirishning ustuvor ahamiyati va mazkur mavzuga yo'naltirilgan tajriba-sinov natijalarining statistik tahlili ko'rib chiqildi. Bunda asosiy e'tibor o'quvchilarda asl islomiy ma'naviy-madaniy ildizlar negizida shakllantirilgan e'tiqodiy yondoshuv asosidagi metodlar yordamida o'qitish va o'quvchilardagi shakllangan kompetensiyalar studentning matematik-statistik tahliliga qaratildi.

Kalit so'zlar: Ma'naviy poklanish, sog'lom e'tiqod, tajriba-sinov, mezonlar, samaradorlik.

Biz tadqiqotimizning oldigi paragrafida tajriba-sinov ishlari respublikamizning 3ta hududida tashkil etilganligini ta'kidlab o'tgan edik. Tajriba-sinov maydonchalari sifatida tanlangan umumiy o'rta ta'lim maktablarining boshlang'ich sinf o'quvchilari nazorat va tajriba guruhlariga ajratilib, nazorat guruhida amaldagi metodika, tajriba guruhlarida esa biz yuqorida taklif etgan metodika asosida tajriba-sinov ishlari tashkil etildi.

Tajriba-sinov ishlarida 107 nafar boshlang'ich sinf o'qituvchilari, 1226 nafar boshlang'ich sinf o'quvchilari respondentlar sifatida ishtirokka jalb etildilar.

Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining tajriba boshi va yakunidagi hamda o'quvchilarning tajriba va nazorat guruhlaridagi umumiy natijalarni quyidagi jadvallarda aks ettiramiz:

1-jadval

O'qituvchilarning o'quvchilarda amaliy ko'nikmalarni faollashtiruvchi vaziyatlarda qo'llaniladigan metodlarni bilish samaradorligini aniqlash ko'rsatkichlari

Guruhlar	O'qituvchilar soni	O'zlashtirish darajalari		
		Yuqori	O'rta	Past
Tajriba yakunida	107	49	45	13
Tajriba boshida	107	27	43	37

2-jadval

O'quvchilarning amaliy ko'nikmalarni faollashtirish vaziyatlarining samaradorligini aniqlash ko'rsatkichlari

Guruhlar	O'quvchilar soni	O'zlashtirish darajalari		
		Yuqori	O'rta	Past
Tajriba guruhi	598	276	266	56
Nazorat guruhi	628	193	232	203

Tajriba boshida o'qituvchilarning o'quvchilarda sog'lom diniy e'tiqodni shakllantirishda qo'llaniladigan metodlarini bilish darajasini aniqlashdagi o'qituvchilar sonini mos ravishda X_i lar va shu kabi tajriba boshidagisini esa Y_j lar orqali hamda o'quvchilarning sog'lom diniy e'tiqodning shakllanganlik darajasini tajriba guruhidagi o'zlashtirish ko'rsatkichlari va o'quvchilar sonini mos ravishda X_i lar va shu kabi nazorat guruhidagisini esa Y_j lar orqali belgilab olib, quyidagi statistik guruhlangan variatsion qatorlarga ega bo'lamiz, shuningdek, yuqori ko'rsatkichni 3 ball bilan, o'rta ko'rsatkichni esa 2 ball bilan va quyi ko'rsatkichni 1 ball bilan belgilaymiz.

O'qituvchilarda:

Tajriba yakunidagi o'zlashtirish ko'rsatkichlari:

$$\begin{cases} X_i & 3; & 2; & 1; \\ n_i & 49; & 45; & 13; \end{cases} \quad n = \sum_{i=1}^3 n_i = 107$$

Tajriba boshidagi o'zlashtirish ko'rsatkichlari:

$$\begin{cases} Y_j & 3; & 2; & 1; \\ m_j & 27; & 43; & 37; \end{cases} \quad m = \sum_{j=1}^3 m_j = 107$$

O'quvchilarda:

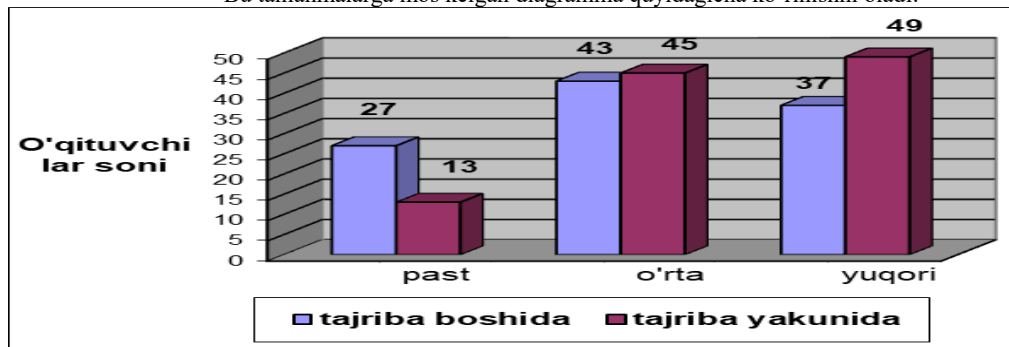
Tajriba guruhidagi o'zlashtirish ko'rsatkichlari:

$$\begin{cases} X_i & 3; & 2; & 1; \\ n_i & 276; & 266; & 56; \end{cases} \quad n = \sum_{i=1}^3 n_i = 598$$

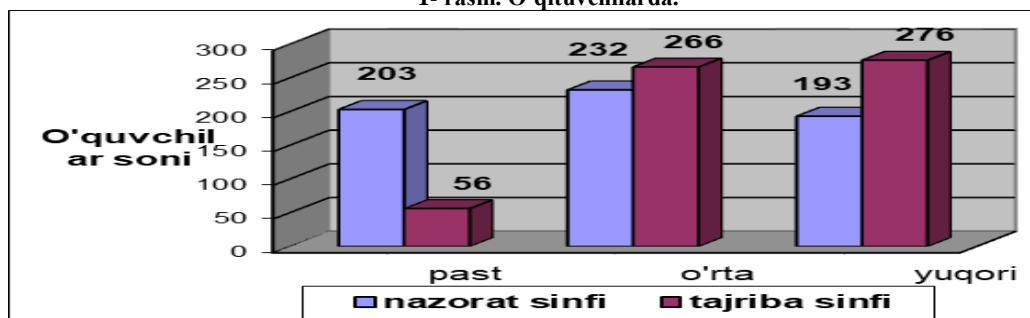
Nazorat guruhidagi o'zlashtirish ko'rsatkichlari:

$$\begin{cases} Y_j & 3; & 2; & 1; \\ m_j & 193; & 232; & 203; \end{cases} \quad m = \sum_{j=1}^3 m_j = 628$$

Bu tanlanmalarga mos kelgan diagramma quyidagicha ko'rinishni oladi:

1- rasm. O'qituvchilarda.

2-rasm. O'quvchilarda

Statistik tahlil o'tkazishni qulaylashtirish maqsadida yuqoridagi variatsion qatorlardan n_i va m_j takroriylik (chastota)larni mos statistik ehtimollik formulalari

$$P_i = \frac{n_i}{n} \quad \text{va} \quad q_j = \frac{m_j}{m}$$

asosida hisoblaymiz.

O'qituvchilarda:

$$\begin{cases} X_i & 3; & 2; & 1; \\ n_i & 0,46; & 0,42; & 0,12; \end{cases} \quad \sum_{i=1}^3 P_i = 1$$

$$\begin{cases} Y_j & 3; & 2; & 1; & \sum_{j=1}^3 q_j = 1 \\ m_j & 0,25; & 0,4; & 0,35; & \end{cases}$$

O'quvchilarda:

$$\begin{cases} X_i & 3; & 2; & 1; & \sum_{i=1}^3 P_i = 1 \\ n_i & 0,46; & 0,45; & 0,09; & \end{cases}$$

$$\begin{cases} Y_j & 3; & 2; & 1; & \sum_{j=1}^3 q_j = 1 \\ m_j & 0,31; & 0,37; & 0,32; & \end{cases}$$

Statistik tahlilni har ikki guruh bo'yicha o'rtacha o'zlashtirishlarini hisoblab, qiyoslashdan boshlaymiz. O'rtacha o'zlashtirish ko'rsatkichlari quyidagi natijalarni berdi:

O'qituvchilarda:

$$\bar{X} = \sum_{i=1}^{n=3} P_i X_i = 0,46 \cdot 3 + 0,42 \cdot 2 + 0,12 \cdot 1 = 1,38 + 0,84 + 0,12 = 2,34$$

$$\text{Foizda } \bar{X} \% = \frac{2,34}{3} \cdot 100\% = 78\%$$

$$\bar{Y} = \sum_{j=1}^{m=3} q_j Y_j = 0,25 \cdot 3 + 0,4 \cdot 2 + 0,35 \cdot 1 = 0,75 + 0,8 + 0,35 = 1,9$$

$$\text{Foizda } \bar{Y} \% = \frac{1,90}{3} \cdot 100\% = 63,3\%$$

O'quvchilarda:

$$\bar{X} = \sum_{i=1}^{n=3} P_i X_i = 0,46 \cdot 3 + 0,45 \cdot 2 + 0,09 \cdot 1 = 1,38 + 0,90 + 0,09 = 2,37$$

$$\text{Foizda } \bar{X} \% = \frac{2,37}{3} \cdot 100\% = 79\%$$

$$\bar{Y} = \sum_{j=1}^{m=3} q_j Y_j = 0,31 \cdot 3 + 0,37 \cdot 2 + 0,32 \cdot 1 = 0,93 + 0,74 + 0,32 = 1,99$$

$$\text{Foizda } \bar{Y} \% = \frac{1,99}{3} \cdot 100\% = 66,3\%$$

Demak, o'qituvchilarda tajriba yakunidagi va boshidagi o'rtacha o'zlashtirish $(78 - 63,3)\% = 14,7\%$ ga yuqori ekan hamda tajriba va nazorat guruhlaridagi o'quvchilarda $(79 - 66,3)\% = 12,7\%$ ga yuqori ekan. Bu esa o'z navbatida $\frac{81\%}{63,7\%} = 1,27$ barobar ortiqiligini Bu esa o'z navbatida $\frac{81\%}{65,7\%} = 1,23$ barobar ortiqiligini anglatadi.

O'zlashtirishni aniqlash jarayonida yo'l qo'yilishi mumkin bo'lgan xatoliklarni aniqlash maqsadida dastlab o'rtacha kvadratik va standart xatoliklarni aniqlaymiz.

O'rtacha kvadratik xatoliklar:

O'qituvchilarda:

$$S_x^2 = \sum_{i=1}^{n=3} P_i X_i^2 - (\bar{X})^2 = 0,46 \cdot 3^2 + 0,42 \cdot 2^2 + 0,12 \cdot 1^2 - 2,34^2 = 0,46 \cdot 9 + 0,42 \cdot 4 + 0,12 \cdot 1 - 5,4756 = 4,14 + 1,68 + 0,12 - 5,4756 = 5,94 - 5,4756 = 0,4644$$

$$S_y^2 = \sum_{j=1}^{m=3} q_j Y_j^2 - (\bar{Y})^2 = 0,25 \cdot 3^2 + 0,4 \cdot 2^2 + 0,35 \cdot 1^2 - 1,9^2 = 0,25 \cdot 9 + 0,4 \cdot 4 + 0,35 \cdot 1 - 3,61 = 2,25 + 1,6 + 0,35 - 3,61 = 4,2 - 3,61 = 0,59$$

O'quvchilarda:

$$S_x^2 = \sum_{i=1}^{n=3} P_i X_i^2 - (\bar{X})^2 = 0,46 \cdot 3^2 + 0,45 \cdot 2^2 + 0,09 \cdot 1^2 - 2,37^2 = 0,46 \cdot 9 + 0,45 \cdot 4 + 0,09 \cdot 1 - 5,6169 =$$

$$= 4,14 + 1,8 + 0,09 - 5,6169 = 6,03 - 5,6169 = 0,4131$$

$$S_y^2 = \sum_{j=1}^{m=3} q_j Y_j^2 - (\bar{Y})^2 = 0,31 \cdot 3^2 + 0,37 \cdot 2^2 + 0,32 \cdot 1^2 - 1,99^2 = 0,31 \cdot 9 + 0,37 \cdot 4 + 0,32 \cdot 1 - 3,9601 =$$

$$= 2,79 + 1,48 + 0,32 - 3,9601 = 4,59 - 3,9601 = 0,6299$$

Standart xatoliklar esa o'qituvchilarda:

$$S_x = \sqrt{0,4644} = 0,68. \quad S_y = \sqrt{0,59} = 0,77.$$

Bundan, tajribadan yakunidagi standart xatoligi tajriba boshidagi ko'rsatkichlarga nisbatan kichik bo'ldi, ya'ni $0,68 < 0,77$. Buni yanada aniqroq ko'rsatish maqsadida har ikki statistik tanlanma bo'yicha o'rtacha qiymat aniqliklarini biz variatsiya koeffitsientlari orqali, ya'ni C_x va C_u formula orqali hisoblaymiz:

$$C_x = \frac{S_x}{\sqrt{n \cdot x}} \cdot 100\% = \frac{0,68 \cdot 100\%}{\sqrt{107 \cdot 2,34}} = \frac{68\%}{10,34 \cdot 2,34} = \frac{68\%}{24,2} = 2,81\% \approx 3\%$$

$$C_y = \frac{S_y}{\sqrt{n \cdot y}} \cdot 100\% = \frac{0,77 \cdot 100\%}{\sqrt{107 \cdot 1,9}} = \frac{77\%}{10,34 \cdot 1,9} = \frac{77\%}{19,65} = 3,92\% \approx 4\%$$

Demak, tajriba yakunidagi o'rtacha o'zlashtirish ko'rsatkichi aniqligi tajriba boshidagidan bir foizga farq qilgan.

Standart xatoliklar o'quvchilarda:

$$S_x = \sqrt{0,4131} = 0,64. \quad S_y = \sqrt{0,6299} = 0,79.$$

Bundan, tajriba guruhidagi standart xatolik nazorat guruhidagi ko'rsatkichlarga nisbatan kichik bo'ldi, ya'ni $0,64 < 0,79$. Buni yanada aniqroq ko'rsatish maqsadida har ikki statistik tanlanma bo'yicha o'rtacha qiymat aniqliklarini biz variatsiya koeffitsientlari orqali, ya'ni C_x va C_u formula orqali hisoblaymiz:

$$C_x = \frac{S_x}{\sqrt{n \cdot x}} \cdot 100\% = \frac{0,64 \cdot 100\%}{\sqrt{598 \cdot 2,37}} = \frac{64\%}{24,5 \cdot 2,37} = \frac{64\%}{58,07} = 1,10\% \approx 1\%$$

$$C_y = \frac{S_y}{\sqrt{n \cdot y}} \cdot 100\% = \frac{0,79 \cdot 100\%}{\sqrt{628 \cdot 1,99}} = \frac{79\%}{25,06 \cdot 1,99} = \frac{79\%}{49,87} = 1,58\% \approx 2\%$$

Demak, tajriba guruhidagi o'rtacha o'zlashtirish ko'rsatkichi aniqligi nazorat guruhidan kichik ekan.

Endi ikkita bosh to'planning noma'lum o'rtacha qiymatlariga o'xshashligini hisobga olib Studentning tanlanmali mezonini asosida nolinchii gipotezani tekshiramiz:

$$H_0 : \mu = \mu_y$$

Shunga asosan quyidagi hisoblanishni bajaramiz:

O'qituvchilarda:

$$T_{x,y} = \frac{\bar{x} - \bar{y}}{\sqrt{\frac{S_x^2}{n} + \frac{S_y^2}{m}}} = \frac{2,34 - 1,9}{\sqrt{\frac{0,4644}{107} + \frac{0,59}{107}}} = \frac{0,44}{\sqrt{0,0043 + 0,0055}} = \frac{0,44}{\sqrt{0,0098}} = \frac{0,44}{0,099} = 4,44$$

O'quvchilarda:

$$T_{x,y} = \frac{\bar{x} - \bar{y}}{\sqrt{\frac{S_x^2}{n} + \frac{S_y^2}{m}}} = \frac{2,37 - 1,99}{\sqrt{\frac{0,4131}{598} + \frac{0,6299}{628}}} = \frac{0,38}{\sqrt{0,00069 + 0,001}} = \frac{0,38}{\sqrt{0,00169}} = \frac{0,38}{0,041} = 9,27$$

Student mezonini asosida erkinlik darajasini quyidagi formula orqali hisoblaymiz:

O'qituvchilarda:

$$k = \frac{\left(\frac{S_x^2}{n} + \frac{S_y^2}{m}\right)^2}{\frac{\left(\frac{S_x^2}{n}\right)^2}{n-1} + \frac{\left(\frac{S_y^2}{m}\right)^2}{m-1}} = \frac{\left(\frac{0,4644}{107} + \frac{0,59}{107}\right)^2}{\frac{\left(\frac{0,4644}{107}\right)^2}{106} + \frac{\left(\frac{0,59}{107}\right)^2}{106}} = \frac{(0,0043+0,0055)^2}{\frac{(0,0043)^2}{106} + \frac{(0,0055)^2}{106}} =$$

$$= \frac{(0,0098)^2}{\frac{0,000018}{106} + \frac{0,00003}{106}} = \frac{0,000096}{0,00000017+0,00000029} = \frac{0,000096}{0,00000046} = 208,8$$

O'quvchilarda:

$$k = \frac{\left(\frac{S_x^2}{n} + \frac{S_y^2}{m}\right)^2}{\frac{\left(\frac{S_x^2}{n}\right)^2}{n-1} + \frac{\left(\frac{S_y^2}{m}\right)^2}{m-1}} = \frac{\left(\frac{0,4131}{598} + \frac{0,6299}{628}\right)^2}{\frac{\left(\frac{0,4131}{598}\right)^2}{597} + \frac{\left(\frac{0,6299}{628}\right)^2}{627}} = \frac{(0,00069+0,001)^2}{\frac{(0,00069)^2}{597} + \frac{(0,001)^2}{627}} =$$

$$= \frac{(0,00182)^2}{\frac{0,00000048}{597} + \frac{0,000001}{627}} = \frac{0,0000033}{0,0000000079+0,000000016} = \frac{0,0000033}{0,0000000238} = 1386,6$$

ushbu ehtimollik uchun statistik aloqatning qiymatdorlik darajasini $\alpha=0,05$ deb olsak, u holda $r=1-\alpha=0,95$ ga hamda erkinlik darajasi o'qituvchilarda: $k=208,8$ ga o'quvchilarda: $k=1386,6$ ga teng. Student funksiyasi taqsimot jadvalidan ikki tomonlama mezonning kritik nuqtasi:

o'qituvchilarda:

$$t_{1-\frac{(1-p)}{2}}(k) = t_{1-\frac{(1-0,95)}{2}}(208,8) = t_{0,975}(208,8) = 1,96$$

Bundan ko'rinib turibdiki, statistikaning tanlanma qiymati kritik nuqtadan katta ekan. Bundan Studentning tanlanma mezoni:

$$T_{x,y} = 4,44 > 1,96 \text{ ga teng.}$$

O'quvchilarda:

$$t_{1-\frac{(1-p)}{2}}(k) = t_{1-\frac{(1-0,95)}{2}}(1386,6) = t_{0,975}(1386,6) = 1,96$$

Bundan ko'rinib turibdiki, statistikaning tanlanma qiymati kritik nuqtadan katta ekan. Bundan Studentning tanlanma mezoni:

$$T_{x,y} = 9,27 > 1,96 \text{ ga teng.}$$

O'qituvchilarda tajriba yakuni uchun:

$$2,34 - 0,13 \leq a_x \leq 2,34 + 0,13 \quad 2,21 \leq a_x \leq 2,47$$

Tajriba boshi uchun ishonchli interval:

$$\bar{Y} - \Delta_y \leq a_y \leq \bar{Y} + \Delta_y$$

$$1,9 - 0,15 \leq a_y \leq 1,9 + 0,15 \quad 1,75 \leq a_y \leq 2,05$$

O'quvchilarda tajriba guruhi uchun:

$$\bar{X} - \Delta_x \leq a_x \leq \bar{X} + \Delta_x$$

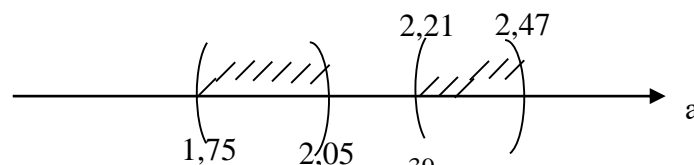
$$2,37 - 0,05 \leq a_x \leq 2,37 + 0,05 \quad 2,32 \leq a_x \leq 2,42$$

Nazorat guruhi uchun ishonchli interval:

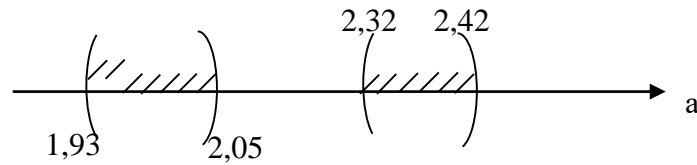
$$\bar{Y} - \Delta_y \leq a_y \leq \bar{Y} + \Delta_y$$

$$1,99 - 0,06 \leq a_y \leq 1,99 + 0,06 \quad 1,93 \leq a_y \leq 2,05$$

Buni geometrik tasvirlasak o'qituvchilarda:

O'quvchilarda:

Bundan $\alpha=0,05$ qiymatdorlik darajasi bilan aytish mumkinki, boshlang'ich sinf o'qituvchilarida tajriba yakunidagi o'rtacha baho tajriba boshidagi o'rtacha bahodan yuqori va oraliq intervallari ustma-ust tushmayapti. O'quvchilarda ham xuddi shunday tajriba guruhidagi o'rtacha

baho nazorat guruhidagi o'rtacha bahodan yuqori va oraliq intervallari ustma-ust tushmayapti. Demak, matematik-statistik tahlilga asosan, yaxshi natijaga erishilgani ma'lum bo'ldi.

Yuqoridagi natijalarga asoslanib tajriba-sinov ishlarining sifat ko'rsatgichlarini hisoblaymiz. O'qituvchilarda:

Bizga ma'lum $\bar{X}=2,34$; $\bar{Y}=1,9$; $\Delta_x=0,13$; $\Delta_y=0,15$; ga teng.

Bundan sifat ko'rsatgichlari:

$$K_{yc\delta} = \frac{(\bar{X} - \Delta_x)}{(\bar{Y} + \Delta_y)} = \frac{2,34 - 0,13}{1,9 + 0,15} = \frac{2,21}{2,05} = 1,08 > 1;$$

$$K_{\delta\delta\delta} = (\bar{X} - \Delta_x) - (\bar{Y} - \Delta_y) = (2,34 - 0,13) - (1,9 - 0,15) = 2,21 - 1,75 = 0,46 > 0;$$

O'quvchilarda:

Bizga ma'lum $\bar{X}=2,37$; $\bar{Y}=1,99$; $\Delta_x=0,05$; $\Delta_y=0,06$; ga teng.

Bundan sifat ko'rsatgichlari:

$$K_{yc\delta} = \frac{(\bar{X} - \Delta_x)}{(\bar{Y} + \Delta_y)} = \frac{2,37 - 0,05}{1,99 + 0,06} = \frac{2,32}{2,05} = 1,13 > 1;$$

$$K_{\delta\delta\delta} = (\bar{X} - \Delta_x) - (\bar{Y} - \Delta_y) = (2,37 - 0,05) - (1,99 - 0,06) = 2,32 - 1,93 = 0,39 > 0;$$

Xulosa. Olingan natijalardan o'qitish samaradorligini baholash mezonini birdan kattaligi va bilish darajasini baholash mezonini noldan kattaligini ko'rish mumkin. Bundan ma'lumki, tajriba guruhidagi va hamda tajriba yakunidagi o'zlashtirish nazorat guruhidagi va tajriba boshidagi o'zlashtirishdan yuqori ekan. Demak, o'qituvchilarining o'quvchilarda sog'lom diniy

e'tiqodni shakllantirishda qo'llaniladigan metodlarni bilishi hamda o'quvchilarning sog'lom diniy e'tiqodning shakllanganlik samaradorligini aniqlash yuzasidan o'tkazilgan tajriba-sinov ishlari samarador ekanligi statistik tahlildan ma'lum bo'ldi.

ADABIYOTLAR

1. Tulepov A. Islom va aqidaparast oqimlar, -Toshkent: "Movoraunnahr", 2016. -536 b.
2. Hamidulloh Beruniy "Ahli sunna olimlari" 03.06.2016. // <https://ahlisunna.uz>.
3. Imom Ismoil al-Buxoriy "Al Jome as-sahih". 1-jild, - Toshkent: "Qomuslar bosh tahririyati", 1991. - B.7.
4. Mahkamov U. O'qituvchilarning axloqiy madaniyatini shakllantirish muammolari. - Toshkent: "Fan", 1995. - 199 b.
5. Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf Bid'at haqida. -Islom.uz: <https://www.youtube.com>. Apr 22,2020.
6. Quronov M. Milliy tarbiya va yoshlar - Toshkent: "Kamalak", 2016. - 112 b.
7. Safarova R.G, Djuraev R.X. O'quvchi-yoshlarni "ommaviy madaniyat" hurujlaridan himoya qilishning nazariy-metodologik asoslari. - Toshkent: "Tafakkur qanoti"
8. Sarton G. Introduction to the History of Science (3 Vols. in 5), Krieger Pub Co. - USA, 1975. 4236 p.
9. Sharipov S. Diniy eksteremistik va destruktiv g'oyalarga qarshi kurash hamda bu boradagi ishlar samaradorligini oshirish omillari. - O'zbekiston respublikasi din ishlari bo'yicha qo'mita: <https://religions.uz/>
10. Zunnunov A. O'zbek pedagogikasi tarixi. - Toshkent: "Sharq", 2000. - 237 b.
11. Sharq mutafakkirlarining ilmiy merosi. O'zbekiston Xalqaro Islom Akademiyasi. - Toshkent: "Ijod press", 2020. - 349 b.